



# Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 1, 2019, p. 45-58  
DOI: 10.7827/TurkishStudies.15106  
ISSN: 2667-5641  
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY



INTERNATIONAL  
BALKAN  
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE  
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Şubat 2019

✓ Accepted/Kabul: Mart 2019

This article was checked by iThenticate.

## TÜRKİYE'DE İSLAMCILIK EDEBİYAT İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA HÜSEYİN SU

Mustafa BAKIRCI\*

### ÖZET

Bu makalede, “İslamcılık”-edebiyat ilişkisi bağlamında edebiyatçı-öykücü Hüseyin Su ele alınmaktadır. Makalede öncelikle “İslamcılık”-edebiyat ilişkisine yönelik bir çerçeve çizilmeye çalışılmakta, başka düşünce hareketlerinde olduğu gibi “İslamcılık” hareketi içinde de şair ve edebiyatçıların ağırlıkta olması konusu genel hatlarıyla tartışılmaktadır. İbrahim Çelik’in Hüseyin Su’ya dönüşmesinin müsebbibi ve Su’nun duygu ve düşünce dünyasını etkileyen en önemli isimlerden biri olarak Nuri Pakdil’e ayrı bir başlık ayrılmıştır. Daha sonrasında ise Su’nun denemeleri, söyleşileri ve öyküleri üzerine yapılan değerlendirmelerden hareketle Su’nun anlam, anlayış, yorum ve düşünce dünyasına yönelik genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

Hüseyin Su, her ne kadar “İslamcı”, “muhafazakâr” bir kimlikle değerlendirilse de, esasında “İslamcı”, “milliyetçi”, “muhafazakâr” gibi tanımlamalara eleştirel baktığı ve genel olarak hepsini benzer şekilde “Batılı” referanslarla ilişkili olarak düşündüğü anlaşılmaktadır. Su, Siyaset, sanat ve edebiyat alanlarının insanı “öne çıkararak” ve bir anlamda “popüler” yapan özelliklerinden dolayı insanın tabiatındaki doğallığı “iğfal” edici bir işlevinin olduğunu düşünmektedir. Dikkat çektiği konulardan biri de edebiyat alanındaki “ideolojik” üretimlerdir. Su, bu tarz, “edebiyata iş gördüren” yaklaşımların hiçbir düşünce hareketine katkı sağlayamayacağını, tam tersine olumsuz etkileyeceğini ifade etmektedir. Başta Nuri Pakdil olmak üzere, Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek gibi isimlerden etkilenmiş olan Su’nun, kendine özgü bir edebiyat ve entelektüel düşünce ortaya koyabildiği söylenebilir.

**Anahtar Kelimeler:** Hüseyin Su, “İslamcılık”-Edebiyat ilişkisi, Nuri Pakdil, *Edebiyat Dergisi*



\* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, E-posta: mubakirci@hotmail.com

---

## **HÜSEYİN SU IN UNDERSTANDING THE RELATIONSHIP BETWEEN ISLAMISM AND LITERATURE**

### **ABSTRACT**

This article explores a writer: Hüseyin Su in terms of his position in the relationship between Islamism and literature. In the first place, a general overview about this relationship has been offered by focusing on the central role of poets and writers in shaping Islamism similar to other intellectual movements. Nuri Pakdil as a reason of the transition of Hüseyin Su from İbrahim Çelik and an influential figure for him to construct his worldview has been covered in a separate section. Then, based on Su's work, the article has attempted to offer a comprehensive framework for writer's intellectual perspective.

In the light of arguments covered in the article, it is possible to say that although he has been considered as "Islamist" and "conservative", Hüseyin Su has distanced himself from using the terms "Islamist", "nationalist" and "conservative" by noting that these perspectives are mostly used with a reference to western terminology. The relationship between politics, art and literature has been another issue that Su has paid attention. Hüseyin Su has argued that these fields may carry a threat to human nature by bolstering people's ego. Finally, the usage of literature for ideological purposes has been also covered by Su. Indeed, he has argued that the ideological production of literature could not contribute to any intellectual movement. It is possible to say that although Su has been influenced by Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek and mostly Nuri Pakdil, he has still managed to create his own literature and intellectual tradition.

### **STRUCTURED ABSTRACT**

This study explores a writer: Hüseyin Su by focusing on the position and importance of his work in shaping the relationship between Islamism and literature. The first part of the article will examine the relationship between Islamism and literature along with Pakdil's influence on the work of Hüseyin Su. The second part will look at particularly Su's position in shaping this relationship through applying a general framework about writer's world views.

Islamism in Turkey has been mostly shaped by influential poets and writers. New debates, routes and aims of the movement are usually brought to the table by them. While their power on the movement has gone back to one of the most literature men: Mehmet Akif Ersoy, the reason of their power could be linked the advantages of being literature which are being able to create solid and efficient arguments, being capable of giving reasonable and emotional speeches and so on. In this sense, literature itself could be seen as responsible from the influence of these people on Islamism.

On the other hand, their skills as writers and poets make them more eager in taking responsibility to influence social movements or ideologies like Islamism. Their desire to be influencer is also supported

by the expectations of their readers. Instead of its advantages, this interweaving relationship can also cause the construction of “utopic” impressions and understandings about the role of these writers and poets. Studies on the field of sociology and particularly studies on sociology of religion are needed about this subject.

As understanding the role of Hüseyin Su for the relationship between Islamism and literature is only possible with understanding Pakdil and the journal of *Edebiyat*, Pakdil and the journal of *Edebiyat* could also be understood with the comprehension of Hüseyin Su. Therefore, the studies on Pakdil and the journal of *Edebiyat* must be nourished particularly their contribution on Islamism. It is possible to say that the studies focused on Pakdil are mostly “praising” and “glorifying” and critical studies are rare. It is evident that Pakdil and the journal of *Edebiyat* are vital to understand and construct the intellectual Islamism. Apparently, both Pakdil and the journal have been served as academia for many intellectuals including academicians and writers. However, constructing a “legendary Pakdil” by emphasising his “strange” and “distinctive” behaviours and attitudes could be unfair with him as well as the journal of *Edebiyat*. Revealing of the language, standpoint and the worldview of Pakdil as well as the journal of *Edebiyat* should be considered by applying the conditions of the period that they produced in order to contribute today’s socio-politics.

Although the work of Hüseyin Su has been considered as “Islamist” and “conservative”, he does not prefer to use the definitions. He has also paid attention the relationship between politics, art and literature. He has argued that since these specialisations provide people fame and give them a chance to promote themselves, they can deconstruct the human nature by bolstering their ego. Therefore, Hüseyin Su has always distanced himself from politics and he has always been critical about the deployment of the terms “leftist” and “rightist”. Another issue which has been subject to critic by Su is the usage of literary text with ideological purposes. He has highlighted that this kind of writings has always disappeared without taking important attention. In that sense, he proposed classics as immortal writings contributing people’s intellectual lives universally as they focus on values and emotions, which are valid for everyone regardless of difference. In this way, it could be said that they refer a tradition and Su has suggested that a piece of literature and/or a view should refer and be based on a tradition.

Hüseyin Su has also given some critics about the work of Yahya Kemal and Ahmet Hamdi Tanpınar. He has said that though Tanpınar is very influential writer, his standpoint has positioned by a reference to West. On the other hand, Su’s stories are based on the values covering by Islam. Moreover, the family is also located in the centre of Su’s work. Poverty and inequality has always been considered by Marxist theory in academic and intellectual milieus in Turkey. Hüseyin Su has also talked about these issues but with a reference to Islam. Although Hüseyin Su has been impressed by Pakdil, Necip Fazıl Kısakürek and Sezai Karakoç, it could be said that he has still managed to be an independent.

Last but not least, the period of Su’s founding the journal of *Hece* should be a subject of a separate academic study which could contribute

both the understanding of Su's intellectual biography and the tradition of Islamic thought.

**Keywords:** Hüseyin Su, "Islamism"-Literature Relationship, Nuri Pakdil, Journal of *Edebiyat*

## Giriş

Bu çalışma, Türkiye'de "İslamcı" gelenek içinde değerlendirilen, *Edebiyat ve Hece* dergilerindeki yazılarıyla tanınan, edebiyat ve düşünce alanına yönelik eserleri bulunan Hüseyin Su üzerinden "İslamcılık"-edebiyat ilişkisini ele almayı; daha sonrasında Su'nun denemelerinden, söyleşilerinden ve öyküleri üzerine yapılan sosyolojik değerlendirmelerden hareketle Su'nun düşüncelerine yönelik genel bir çerçeve çizmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'de "İslamcılık" kavramının tam olarak hangi düşünce, anlayış, tutum ve davranış esas alınarak tanımlandığı belirsizlikler taşıdığı için, kavramın dâhil olduğu bir konu hakkında yazmak birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Bugüne kadar hakkında birçok kitap ve makalenin yazıldığı, sempozyumların düzenlendiği "İslamcılık", yirminci yüzyılın başından itibaren İslam'ın bir bütün olarak "yeniden" toplumsal yaşama hâkim kılınması çabası olarak tanımlanabilir. Çıkışından günümüze kadar birçok evresinden bahsedebileceğimiz bu hareketin temel karakteristiğini oluşturan unsurlar içerisinde "akıl/akılcı" vurgusunun ön planda olduğu ve dolayısıyla İslam kaynaklarının "yeniden", "akılla/akılcı" bir yöntemle ele alınarak, İslam'ın yanlış anlayış, bidat ve hurafelerden temizlenmesi; İslam dünyasının Batı sömürsünden, kendi içindeki zalim ve müstebit yöneticilerden kurtarılması gibi fikirlerin "İslamcılık" hareketinin ana unsurlarını oluşturduğu; ilk ve önemli temsilcilerinden birinin de Mehmet Akif (1873-1936) olduğu söylenebilir (Kara, 2013).

Esas mesleği baytarlık olan Mehmet Akif'in öne çıkan en önemli özelliği şair/edebiyatçı olmasıdır. Aynı zamanda, kullandığı "İslamlaşma" kavramı etrafında bir düşünce ve eylem insanı olması ve bunu büyük oranda şiirlerine yansıtması hiç şüphesiz onu "İslamcılık"-edebiyat ilişkisi bağlamında önemli bir yere koymaktadır. Mehmet Akif'le başlayan şair ve edebiyatçıların "İslamcılık" üzerindeki etkisinin, başka birçok şair ve edebiyatçının da katılımıyla günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983), Sezai Karakoç (1933-), Nuri Pakdil (1934-), Erdem Beyazıt (1939-2008), Cahit Zarifoğlu (1940-1987), Mehmet Akif İnan (1940-2000), Rasim Özdenören (1940-), İsmet Özel (1944-) "İslamcı" edebiyatçıların en tanınmışlarıdır. "İslamcılık" ve edebiyat arasındaki ilişkiyi anlamak için, bu isimlerle birlikte, bu kişilerin birçoğunun bizzat başında yer alarak ya da yazı yazarak katkıda bulunduğu ve her biri Türkiye'de "İslamcı" düşünceyi etkileyen onlarca insanın yetişmesinde "okul" görevi görmüş, *Sırât-ı Müstakîm*, *Sebilürreşad*, *Büyük Doğu*, *Hareket*, *Diriliş*, *Edebiyat*, *Mâvera*, *Aylık Dergi*, *Yedi İklim* gibi edebiyat ağırlıklı dergileri de zikretmek gerekir. Doğrudan edebiyatçı olmamakla birlikte, edebiyat ağırlıklı bir derginin çıkarılmasına öncülük eden Nurettin Topçu'nun da bazı yazıları "İslamcılık"-edebiyat ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir.

Cumhuriyet dönemi "İslamcılık" düşüncesini, Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, İsmet Özel gibi isimler ve *Hareket*, *Büyük Doğu*, *Diriliş*, *Edebiyat*, *Mâvera* gibi dergiler olmadan konuşmak mümkün değildir. Bahsedilen bu isimlerin hemen hepsi edebiyatçı ve bir kısmı da şairdir. Bu durumda, Türkiye'deki "İslamcı" düşüncenin büyük oranda edebiyatçı kimliğe sahip kişiler tarafından şekillendirildiği; İslami çevrelerin Batı temelli modernleşme sürecine yönelik eleştirilerinde ve İslam'la ilgili gündeme gelen tartışmalı konulara cevap vermede de edebiyatın önemli araçlardan biri olduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde şiir, hikâye, deneme, tiyatro ve seksenli yıllardan sonra yaygınlaşan "hidayet romanları"na kadar birçok türden bahsedilebilir (Çayır, 2015, ss. 7-12).

Türkiye’de “İslamcılık” da dâhil birçok fikri hareket ve geleneğin edebiyatçılarla olan ilişkisi, bu ilişkinin nasıl değerlendirilmesi gerektiği, bu fikri taşıyıcılığın toplum tarafından mı yazarlara yüklendiği, yoksa yazarların kendilerinin mi bu pozisyonu yüklendiği gibi soruların ciddiyetle ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Yukarıda bahsedilen dergiler ve bunların etrafında oluşan yazarlar/okuyucular Türkiye’nin düşünce dünyasının anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan edebiyat ağırlıklı düşünce dergileri, “okullar”, “gelenekler” ile birlikte bunların içinde yer alan yazar ve düşünürlerin akademik çalışmaların konusu olması gerektiği aşikârdır.

Bu çalışma büyük oranda Hüseyin Su’nun öyküleri dışındaki eserlerine ve kendisi hakkında yazılan makalelere dayanmaktadır. Su’nun öyküleri doğrudan çalışmanın konusu olarak tasarlanmadığı için, sadece öyküleriyle ilgili yapılan sosyolojik analizlere yer verilmiştir. Çalışmada öncelikle edebiyatçıların “İslamcılık” içerisindeki dikkat çekici konumu ele alınmaya çalışılmış ve bu durumun edebiyatçıların kendilerinden mi yoksa toplumun onlara yüklediklerinden mi kaynaklandığı konusu tartışılmıştır. Takip eden başlıkta, İbrahim Çelik’in Hüseyin Su’ya dönüşmesinin müsebbibi ve esasında Su’nun duygu ve düşünce dünyasının şekillenmesinde oldukça etkili olan, kendisinden bahsedilmeden Su’nun anlaşılamayacağı varsayımından hareketle Pakdil’in Su üzerindeki etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise, Türkiye’deki “İslamcılık”-edebiyat ilişkisi bağlamında Su’nun düşünce ve yaklaşımlarına dair genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmış ve bu bağlamda, Su’nun “İslamcılık” üzerine düşünceleri; siyaset, sanat ve edebiyat ilişkisine yönelik değerlendirmeleri, edebiyat-“ideoloji” ilişkisine yönelik görüşleri, Doğu ve Batı klasiklerine yönelik yaklaşımı, olumlu ve eleştirel baktığı kişilere yönelik görüşleri ve öykülerine yönelik yapılan sosyolojik değerlendirmeler ele alınmaya çalışılmıştır.

### **Edebiyatçılara Yüklənmiş Bir “Yük” Olarak “İslamcılık”**

Genel olarak fikir hareketlerinin belirli kavramları önemseyip ön plana çıkararak, bu kavramlar etraflarında bir düşünce örüntüsü oluşturmaya ve bunu mümkün olduğu kadar çok insana ulaştırarak “yaygın” ve “yaşanır” hale getirmeye çalıştıkları söylenebilir. Bu durumda önceliğin, hareketin “teorik” kısmına verildiği ve ancak sonrasında pratiğe nasıl aktarılacağı, insanların bugününe ve geleceğine nasıl etki edeceği gibi birçok konunun gündeme gelerek, teoriyle pratik arasında; hareketin öncülerıyla yakın takipçiler/okuyucular arasında dinamik bir ilişki oluşturduğu görülebilir. Tabiatıyla Türkiye’deki “İslamcılık” düşüncesinin “teorik” kısmının da buna benzer şekilde, özellikle edebiyat ağırlıklı dergiler ve bu dergiler etrafında oluşan, yine birçoğu şair ve edebiyatçı olan kişiler tarafından belirli kavramlar etrafında oluşturulduğu ve yukarıda ismi sayılan edebiyat ağırlıklı dergilerin üniversite gençliğinden Anadolu’nun ücra kasabalarındaki çeşitli meslek sahibi insanlara kadar pek çok farklı kişi üzerinde derin etkiler bıraktığı bilinmektedir.

Türkiye’de başka düşünce ekollerinde olduğu gibi “İslamcı” düşünce içerisinde de edebiyatçıların ve özellikle şairlerin merkezi bir yer oluşturması elbette müstakil çalışmaların yapılmasını gerektiren bir konudur. Ancak burada, makale içerisindeki değerlendirmelere katkı bağlamında İsmet Özel’in bazı ifadelerine yer vermek açıklayıcı olacaktır. Özel, Murat Bardakçı’yla katıldığı bir televizyon programında, Bardakçı’nın kendisine, “hiç şüphesiz siz Türk edebiyatının önemli bir ismisiniz ve çok iyi, değerli bir şairsiniz. Ancak ben düşünce alanının farklı bir şey olduğunu düşünüyorum. Bizim edebiyatımızın tuhaf bir tarafı var. Şair ne kadar başarılı ise fikri dünyası o kadar karışık oluyor” mealindeki sözlerine şu şekilde cevap vermiştir: “Yani şairler sadece şiir yazsınlar, başka şeyden anlamazlar, diyorsunuz. Alfred North Whitehead, ‘Bütün Batı felsefesi Platon’a düşülmüş notlardan ibarettir’, der ve bunu birçok insan kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak şuna bakmak lazım: Bütün Batı felsefesinin dipnot düşmek zorunda kaldığı Platon, Homeros’un söylediklerine dipnot düşmekten başka ne yapmıştır? Yani şairler şiir söylesinler ama başka şeye karışmasınlar, bunlar iyi şiirler yazarlar ama söyledikleri güdük şeylerdir, demek istiyorsunuz. Şairin düşüncesi şiirinden daha aşağıda olmaz” (Özel, 2008). Özel’in bu yaklaşımının, “İslamcı” düşünce içerisinde yer alan bütün

şairleri kapsamasa da, kendisi de dâhil, Kısakürek, Karakoç, Pakdil gibi birçok şair için bir gerçekliğinin olduğu söylenebilir.

Hüseyin Su, Türkiye’de “İslamcılık” veya daha genel anlamda düşünce hareketlerinin neden daha çok edebiyat ve edebiyatçılar üzerinden konuşulduğu meselesini değerlendirmek için düşüncenin dille üretildiği gerçeğine dikkat çeker. Su’ya (2015a, s. 204) göre bu ilişki sadece “düşünceyi dile getirmek” meselesini içermez. Söz konusu olan, bunun yanında, “düşünceyi kuranın dil” olmasıdır. Dolayısıyla edebiyat ve dil alanının zayıflaması veya kesintiye uğraması İslam düşüncesini “dilsiz” bırakmıştır.

Edebi eserlerin/metinlerin, sahip oldukları etkileyici dil ve sağlam kurguları sayesinde olay, olgu ve duygularla ilgili betimleme ve yorum yeteneğini geliştirdiği ve dolayısıyla edebiyatla iştiğal eden insanlarda entelektüel bir birikim oluşturduğu genel kabul gören bir görüştür (Eagleton, 2005; Manguel, 2016; Wood, 2013). Bu durumun edebiyatçı ve şairlere karşı ilgiyi de beraberinde getirdiği; bu tanınırlık ve ilginin bu kişilerde birçok konuda fikir beyan etme arzusu oluşturduğu; aynı zamanda okuyucu ve takipçilerinde de bir “beklenti”ye sebep olduğu söylenebilir. Buradaki “beklenti” kavramı, okuyucu ve takipçilerin toplumsal olaylar ve olgular karşısında “fikir sahibi olmak” ve “pozisyon almak” konusundaki “ihtiyaçlarıyla” irtibatlı olarak da düşünülebilir. Dolayısıyla bu durum, hem bir “yüklenme”nin hem de bir “yükleme”nin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

### İbrahim Çelik’ten Hüseyin Su’ya: Hüseyin Su Üzerinde Nuri Pakdil Etkisi

İbrahim Çelik’in Hüseyin Su’ya dönüşme hikâyesinin müsebbibinin Pakdil olduğunu düşünürsek, Su’nun Pakdil olmadan konuşulabilecek biri olmadığını söyleyebiliriz. Su’nun Pakdil’le tanışıklığı 1970’lerin başına, lise son sınıf öğrencisi olduğu yıllara dayanmaktadır. Su (2018a, s. 49), Pakdil’in kendisine “arkadaşım” diye hitap ettiğinde birden büyüdüğünü hissettiğini ve bundan çok etkilendiğini ifade etmektedir. Su’nun Kısakürek, Karakoç ve Pakdil’i tanıması ve bunlardan etkilenmesine yönelik ifadeleri şu şekildedir: “Lise son sınıfta *Diriliş ve Edebiyat* dergileri ve yayınları ile tanıştım. Yan yana yükselen iki sütundu bu dergiler ve kitaplar. *Büyük Doğu* ve Necip Fazıl daha çok siyasal bir idoldü bizim için. Edebiyatın ve sanatın alanlarını ve imkânlarını Karakoç ve Pakdil’le tanıdım. İşte, bir insan için damar ya da çizgi dediğimiz de böyle oluşuyordu sanırım” (Şakar, 2005, s. 286). Su’nun (2015a, s. 22) Kısakürek, Karakoç ve bu kişilerin çıkardıkları dergilerden fazlasıyla etkilenmiş olmasının yanında sanat, edebiyat, düşünce, dünya görüşü, tarih bilincinin oluşmasında bu kişilerle birlikte yoğunlukla Pakdil’den etkilendiği anlaşılmaktadır.

*Edebiyat* dergisinde yazarların çoğunun Pakdil tarafından verilmiş bir “kod adı” vardır. İbrahim Çelik yazdığı öyküleri dergiye götürdüğünde, öyküleri alan Pakdil, kulağına eğilerek, “adınız Hüseyin Su’dur, Beyefendi” demiştir. O günden sonra İbrahim Çelik’in bütün yazıları Hüseyin Su adıyla çıkmış ve edebiyat dünyasında bu adla tanınmıştır (Su, 2018a, s. 190). Su ile Pakdil’in 70’lerde başlayan tanışıklığı, daha sonra dergideki yazma sürecinde ve özellikle de *Edebiyat* dergisinin kapandığı 1984 yılı ile Su’nun *Hece* dergisinin çıkarmaya başladığı 1997 yılları arasında, Su’nun, “hayatımın Nuri Pakdil’le geçen en gerilimli bu on iki yılına çok şey borçluyum” (Şakar, 2005) dediği yıllardan gümümüze kadar devam etmiştir. Su’nun (2018c, s. 119), Pakdil’in üzerindeki etkisini de anlamaya yardımcı olacak ifadeleri şu şekildedir: “Büyü gibi, afyon gibi bir şey onu tanımak ve onunla birlikte olmak. Tiryakilik yapan, insanın hayatında derin izler bırakan ve kolay kolay silinmeyen bir ilişki bu. Kaşdıkkça kaşımak istiyor insan bu ilişkinin açtığı yarayı. Ne iyileştirilebiliyorsunuz bu yarayı ne de onun varlığından huzur bulabiliyorsunuz”. Bu ifadelerden hareketle, Pakdil’le Su arasındaki ilişki, içerisinde derin bir “dostluk”, “arkadaşlık”, “saygı”, “sevgi”, “itimat”, “hayranlık”, “gerilim”, “şaşkınlık” gibi birçok kavram ve duyguyu içeren bir ilişki olarak tanımlanabilir.

Pakdil’in yakın çevresiyle kurduğu ilişki adeta “ideolojik bir örgüt” veya “askeri” yapılanmayı çağrıştıracak niteliktedir. Dergide yazan insanların Pakdil tarafından verilmiş “kod” isimleri olduğu gibi, *Edebiyat* dergisi de “karargâh” olarak isimlendirilmektedir. Pakdil, “karargâhta” bir komutan edasıyla

zaman zaman misafirleri, “doğrul, ayağa kalk, Bayım!” komutuyla ayağa kaldırmakta ve masa lambasının ışığını yakarak, “şimdi Kudüs’ü düşünme saati, Kudüs’ü düşünelim Beyler!” diyerek herkesi dakikalarca Kudüs tablosuna dönük ayakta tutabilmektedir (Su, 2018a, ss. 37-113).

Pakdil’in sahip olduğu “yönlendirici”, “müdahaleci”, “tayin edici”, “belirleyici” tutum ve davranışlar başta Su olmak üzere yakınındaki insanların nerdeyse tüm hayatlarını kapsamaktadır. Bu durum Su da dâhil Pakdil’in yakın çevresindeki insanlarda hem bir “hoşnutluk” hem de bir “şikâyet” konusu olarak zaman zaman dile getirilmiştir. Su, bu durumu Pakdil’le buluşmalarının birçoğunda yanlarında olan en yakın arkadaşları Rafi Ukbe’nin ağzından şöyle aktarmaktadır: “Her şeyimize müdahale ediyor. Çaya şeker atıp atmadığımıza, soframızda bolca yeşilliğin bulunup bulunmadığına, eve kepekli ekmeğe götürüp götürmediğimize, kuru yemiş alırken tuzsuz ve kavrulmamışına dikkat edip etmediğimize, yemeklerde hangi tür yağ kullandığımıza, hava akımında kalacak yerlerde oturup oturmadığımıza, ayakkabılarımızın sağlıklı olup olmadığına, kışın ağzımızdan değil burnumuzdan nefes almamız gerektiğine...” (2018a, ss. 126-127). Bu konuda Su’nun *Takvim Yırtıkları* (2018b, 2018c, 2018d) başlıklı eserlerinde çok sayıda örnek bulmak mümkündür. Başta Pakdil olmak üzere Kısakürek ve Özel gibi “İslamcılık” içerisinde değerlendirilen ve bir anlamda “kendileriyle savaşanlar” şeklinde tanımlanabilecek insanların (Su, 2018a, s. 44; 2018d, s. 21), “kendilerine has” olarak nitelendirilebilecek, “tuhaf” ve “aykırı” tarz, tavır, üslup, tutum ve davranışlarının bu kişilere yönelik farklı bir “karizma” oluşturduğu ve bu durumun kendileriyle ilgili çeşitli “efsanelerin” oluşmasına neden olduğu bilinmektedir.

Hüseyin Su (2013a, ss. 7-8), her insanın kendi inşasını ve gelişimini Pakdil gibi örnek insanların düşüncelerini ve hayatlarını anlayarak ve özümseyerek gerçekleştirilmesi gerektiğini; yol gösterici örnek insanların yaşamlarının insanları her zaman etkilediğini; bu nedenle de insanların onların kılavuzluğunu dikkate aldıklarını ifade ederek Pakdil’in düşünce ve eylemlerinin kendi üzerindeki etkisini dile getirmektedir. Su, Pakdil’i yakın dönem entelektüel İslami düşüncenin önemli bir ismi olarak görmekte ve Türkiye’nin son elli altmış yıllık döneminde bu düşüncenin belirleyici isimlerinden birisi olduğunu ifade etmektedir. Su’nun (2013b, s. 43) Pakdil’in inandığından taviz vermeyeceğine yönelik inancı da oldukça güçlüdür. Bunu, “günümüzde, güneşi bir avucuna, ayı da diğer avucuna koyduğunuzda inandıklarından ödün vermeyecek iki insan varsa eğer, bunlardan birincisi Nuri Pakdil’dir” şeklinde dile getirmektedir.

Hüseyin Su, Pakdil’in yazı dili ve üslubuna yönelik de değerlendirmelerde bulunmaktadır. Pakdil’in “ideolojik” ve “hesaplaşmacı” bir tutum içerisinde bir tür “bildiri” diliyle yazıp konuştuğunu; bu yüzden onun düşüncelerinin ilmi ve felsefi bir disiplinle temellenmediğini ifade etmektedir. Su’ya (2013b, ss. 37-38) göre onun bir düşünce sistematiğine sahip olmadığı bile söylenebilir. Ancak Su, bunu bir problem ya da eksiklik olarak görmemektedir. Zaten Pakdil’de kendisini “devrimci” ve “ideolojik” biri olarak tanımlamaktadır: “İdeoloji, benim dünyamdır. Bana, geçmişimi anımsatır, bugünümü belirler, geleceğimi tayin eder. Çünkü ödevimin ne olduğunu, ancak ideolojik davranışlar içinde anlıyorum” (Su, 2017, s. 41).

Pakdil’in Su üzerindeki etkisi en belirgin olarak Su’nun denemelerinde (2015b, 2017) ve söyleşilerinde (2015a) fark edilebilmektedir. Bir öykücü olarak oldukça “naif” ve “dingin” bir üslup sahibi olan Su’nun, deneme ve söyleşilerinde yer yer Pakdil’inkine benzer biçimde “öfkeli”, “sert”, “ideolojik” ve “sorgulayıcı” bir üslup takındığı görülmektedir. Su’nun Pakdil’den etkilenmesinde, Pakdil’in sahip olduğu fikirler ve “kendine has” davranışları dışında, belki bunlardan daha fazla olarak, “sıradan” algılanabilecek ama “kadim değerlere” tekabül eden davranışlarıdır denilebilir. Buna Su’nun (2018d, ss. 174-175) aktardığı bir anekdot önemli bir örnek olarak verilebilir. Su, Ankara’nın çeşitli yerlerinde Pakdil’le dolaştığı günlerden birinde, birlikte bir fırına girerek, iki poşete dörder ekmeğe aldıklarını aktarmaktadır. Pakdil, poşetin birini Su’ya verir ve “biz bugün karnımızı doyurduk ama dünyanın dört bir yanında aç insanlar var, hiç olmazsa bu ekmekleri bulabildiğimiz aç insanlara verelim”, der. Güven Park’ın içinde ayrılırlar ve Su’nun, iki ekmeğe vermek istediği aç bir kadın

kendisine bir tanenin yeterli olduğunu, diğerini de yakınında duran başka birine vermesini söyler. Su, Pakdil'e bunu anlattığında, Pakdil'in kurduğu cümleler, Su'nun Pakdil'e olan bağlılığının nedeninin de özeti gibidir: "Beyefendi, işte bu toplumu ayakta tutan bu mayadır, yoksa camileri dolduran, her yıl umreye ve hacca giden, bayram gelince dört beş kurban kesen, sonra da malikânelerinde Allah'tan korkmadan, bu şehirde, bu parkta sizin gördüğünüz o asil kadının varlığından habersizce yaşayan kapitalistlerin para, altın, gümüş, ev, eşya, araba ve mal mülk sevicisi Müslümanlık anlayışı değildir".

Pakdil de dâhil olmak üzere "İslamcı" düşünce içerisinde yer alan şair ve edebiyatçılar hakkında yazılmış olan yazıların nerdeyse tamamının bu kişileri seven ve önemseyen kişiler tarafından ve zaman zaman da bu kişileri "yüceltici" ve "efsaneleştirici" bir üslupla kaleme alındığı görülebilir. Kısakürek, Pakdil ve Özel gibi kişilerin ortaya koyduğu dil, düşünce, yaklaşım; etrafındakilerle ve toplumla kurdukları ilişki biçimleri gibi konuların ise akademik ve eleştirel olarak yeterince ele alınmadığı ve eleştirilerin daha çok "dost meclislerinde" yapıldığı söylenebilir. Konuyu Pakdil üzerinden örneklendirmek gerekirse, on üç yıllık suskunluk döneminden sonra Şubat 1997 yılında *Sükût Süretinde* (1997, ss. 49-67)) adlı şiir kitabı yayımlandığında, *Edebiyat* dergisine yetişmemiş ama dilden dile "efsanevi" bir kişilik olarak konuşulan Pakdil'e büyük hayranlık duyan genç kuşak "İslamcıların", kitabı ellerine alıp sayfalarını karıştırmaya başladıklarında, karşılarında "Erenköy'den Bostancı'ya, Bostancı'dan Erenköy'e" mısralarını, bu şiirin başlığı olan "Yürüyen Geceler" in altına düşülen dipnotta "altmış birinci defada yazılış" ifadesini, kitabın içinde çoğu iki satırdan oluşan şiirlerin başlıklarının defalarca denenerek verildiğini ve "üç yüz seksen yedinci yazılış" şeklindeki ifadeleri gördüklerinde büyük bir şaşkınlık yaşadıkları bilinen bir gerçektir (Eşitgin, 2004).

Nuri Pakdil'in "sert" ve "ideolojik" tutumunu anlamak için, kısa bir süre kaldığı Paris sonrasında kaleme aldığı *Batı Notları*'nda (2017, ss. 28-30) yaptığı değerlendirmelere bakılabilir. Bu eserinde Pakdil, "Paris'te kahvehane ve sokaklardaki insanların inançsızlık ve putçuluk içerisinde olduğu ve inanç uygarlığına doğru adımlar atmamaları durumunda toptan intihar etmekten başka yollarının kalmayacağını" ifade etmektedir. Pakdil'in buna benzer kullandığı ifadeleri, belirli örneklere dayalı olarak ortaya koymadığı; zaten Batı'ya gitmeden önce de sahip olduğu düşünceler olduğu açıktır. Çünkü Pakdil'e (2017, s. 31) göre içinde bulunulan kötü durumun müsebbibi Batı'dır ve bu milletin "1923 devriminden beri Batı'ya bakmaktan boynu ağrımıştır". Ancak hemen sonrasında Pakdil, "içinde bulunduğumuz çağın bir girişim ve gelişme çağı olduğu"; "gelişen çağ içinde yerimizi almak zorunda olduğumuzu" vurgulanmaktadır. Çünkü "çağ sürgünü olmak, çağın dışında olmak, en alçaltıcı bir durumdur".

### Hüseyin Su'nun Görüşlerinin Türkiye'deki "İslamcılık"-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi

Hüseyin Su kendisini ve mensup olduğu çevreyi tanımlamak için kullanılan "İslamcı", "milliyetçi", "muhafazakâr" gibi tanımlamaları kabul etmemektedir. Bu tanımlamalar içinde "İslamcı" kavramının, çoğu zaman "Müslüman olmak" kastedilerek kullanıldığını ve bu şekliyle kabul edilebileceğini belirtse de (2015b, ss. 42-43), "İslamcılık" kavramına ve bu kavramın etrafında oluşan "İslamcı", "İslamcı düşünce" gibi kavramlara olumsuz baktığı anlaşılmaktadır. Su'ya (2015a, s. 188) göre kabaca ifade edilen "İslamcı", "Batıcı", "milliyetçi" gibi düşünce çizgilerinin hepsi aslında "nasıl Batılılaşabiliriz?" sorusuna cevap arayan, düşünsel çizgileri zaman zaman ayrışmakla birlikte çoğu yerde birbirleriyle kesişen yaklaşımlardır. Su (2015a, s. 190), "İslamcı düşünce" ve "İslamcı edebiyat" kavramlarının/tanımlamalarının doğru düşünme ve doğru yere ulaştırma imkânı sağlayabilecek kavramlar/tanımlar olmadığını düşünmektedir. Su'ya (2015a, s. 191) göre "İslamcılık"; "modern, siyasal, hatta dünyevi bir düşünce, anlayış, yorumlayış ve son derece siyasal manipülasyonlara açık ve ayarlı bir görme biçimidir. Dini bir düşünüş ve algılayış olmadığı gibi İslam düşüncesinin geliştirdiği bir 'strateji' de değildir. Batılılaşma rüzgârı karşısında geliştirilen düşünsel bir pozisyon ve dildir". Bu yüzden Su (2015b, s. 203), Türkiye'deki "İslamcı" siyaset ve edebiyat geleneğini "kendisinin farkında



olmamakla” ve “tersine ‘ötekine’ bakarak bir yol ve yöntem bulmaya” çalışmakla eleştirmekte ve bu yüzden bu geleneğin kendini “yenileme” ihtiyacı da duymadığını ifade etmektedir.

Hüseyin Su (2015a, s. 205), Türkiye’de “İslamcılık” ve “İslami düşünce” bağlamında akademide ve özellikle ilahiyat fakültelerinde üretilen bilgiye yönelik de ciddi eleştiriler ortaya koymakta; “koskoca, anlı şanlı, unvan sahibi insanların ortaya koyduğu “İslam Düşüncesi” bağlamında değerlendirebileceğimiz metinlerin, hem “kuruluşları” hem de “dile getirilişleri” itibariyle düzenli bir kompozisyon kadar bile dil ve estetik açısından bir değer sahip olmadığını” dile getirmektedir. Su, dil ve düşünce bakımından “yetersiz” olan bu üretimin modern dünyaya bir çözüm olma/oluşturma ihtimali olmadığını da altını çizmektedir.

Siyaset, sanat ve edebiyat gibi insanın daha fazla “öne” çıktığı, “görünür” olduğu alanlar Su için dikkat edilmesi gereken alanlardır. Su (2015a, s. 202), bu alanların insanın tabiatındaki doğallığı “iğfal” edici bir işlevinin olduğunu ve insanı öne çıkaran bu alanların “en kifayetsiz insanı bile” bir büyüklemenin içine sokabileceğini ifade etmektedir. Çünkü “hayranlıkla bakan gözün ışıltısıyla alkış sesinin ve mürâî sözün okşayıcılığı karşısında, insanın tabiatının doğallığını koruyabilmesi hiç de kolay değildir”. Su’ya (2015a, s. 203) göre, Türk siyasi hayatında yer alan aktörlerin nerdeyse tamamı ve hatta sanatçıların, entelektüellerin ve edebiyatçıların birçoğu kendilerini bu tuzağa düşmekten kurtaramamışlardır. Su, siyasetle edebiyat arasındaki etkileşimin olumsuzluklarına yönelik olarak, “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın milletvekilliği için kimler karşısında hangi durumlara düştüğüne”, “Necip Fazıl’ın Menderes’e yazdığı mektuplardaki psikolojik travmaya” ve “Sabahattin Ali ve Yahya Kemal’in başışlanmak için kimlerin karşısında yerlere kapandığına” dair örnekler üzerinden bu alanların dönüştürücü etkisine dikkat çekmekte; Türkiye’deki “İslamcı” siyasetle edebiyat ilişkisini de bu olumsuz tablonun bir parçası olarak değerlendirmektedir. Su’nun (2015a, s. 249), Tanpınar’ın milletvekilliği döneminde bir kez bile politik bir konuşma yapamadığı, vekili olduğu Maraş iliyle ilgili de sadece bir yazısının olduğu, vekilliğin onun için üniversite hocalığındaki geçim sıkıntısını gidermekten başka bir anlamının olmadığı yönündeki eleştirilerinin, devletin maaşı ve statüsü yüksek birçok kurumunda çalışmış/çalışan yazar, sanatçı ve edebiyatçı için de geçerli olduğu söylenebilir. Örneğin; kurulduğu 1960 yılından beri ekonominin planlamasını üstlenen Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Pakdil’in de içinde bulunduğu, “sağdan” ve “soldan” birçok yazar, edebiyat ve siyaset adamının, yine siyasetten ve kurum içerisinden referanslarla işe alınıp, çalıştığı bir kurum olmuştur. Ancak bu kişilerin görev sürelerinde, DPT gibi ülkenin önemli kurumlarına, devlete ve millete ne gibi katkılarının olduğu hiç sorgulanmamıştır.

Hüseyin Su (2017, s. 119) “ideoloji” kavramını Pakdil kadar öne çıkarıp, merkeze taşımasa da bir “ideolojiye” sahibi olduğunu dile getirmekte, ancak “ideolojik” üretimlerin edebiyat alanına bir katkısının olmayacağını, tam tersine bu alana büyük zarar vereceğini ifade etmektedir. Su, güncel sosyo-politik olandan ziyade evrensel sorun ve değerlere tekabül eden, sanatsal ve estetik açıdan nitelikli bir edebiyatın düşünce ve estetik alanına katkı sunabileceğini düşünmekte; “İdeolojik” olarak üretildiğini düşündüğü, “sosyalist edebiyattan”, “köy edebiyatından” ve “hidayet edebiyatından” geriye nitelikli eserler kalmadığını ifade etmektedir. Su, bazı işlerimizi edebiyata gördürme, edebiyata havale etme kurnazlığından ve siyasal gözü açıklıktan vazgeçilmesi gerektiğini de dile getirmektedir (Sağlık, 2005, ss. 166-167). Su (2015a, s. 219), salt “ideolojik” kaygılarla üretim yapan kişileri “tetikçi” olarak nitelendirmekte ve bu kişilerin kendi hedefleri olmadığı için her zaman başkaldırının hedeflerine nişan aldıklarını ifade etmektedir. Su (2000, ss. 10-11) bu tür yaklaşımları en genel anlamda, “hâlâ, düşünce, kültür, dil, tarih; uygarlık üzerindeki inatlaşma ve kavgaların biçimlendirici bakış açılarından kurtulabilmiş değiliz” şeklinde eleştirmektedir. Su (2000, s. 11), her yazarın, edebiyatçının meselelere “bir yerden” baktığını, bunun aksinin de pek mümkün olmadığını dile getirerek, “mutlaka her düşünce ve yazı bulunduğu yerden bakar; bakmalı da. Ama illa ‘bir yerden’ bakma yanlışlığından, öncelikle dilin, düşüncenin ve edebiyatın kurtarılması gerektiğini” ifade etmektedir.

Hüseyin Su'nun önem verdiği ve bir insanın entelektüel hayatına en fazla katkı sunacağını düşündüğü eserler klasiklerdir ve bu konuda Doğu-Batı ayrımı gözetmemektedir. Su (2015a, s. 95), “bir aydının, entelektüelin, sanatçının sadece kendi ülkesinin klasiklerine değil, yeryüzünün klasiklerine de sonuna dek açık olması gerektiğinin” altını çizmektedir. Su'nun, çocukluğunda köy odalarında okunan kitaplar ve anlatılan hikâyelerden Doğu ve Batı klasiklerine kadar birçok eser ve anlatıdan beslendiği ve geleneğe önem verdiği anlaşılmaktadır. Su'ya göre, “gelenek olmadan, geçmişle sağlıklı bir ilişki kurulmadan gelecek inşa edilemeyecektir. Bir çocuğun anne sütünden beslenmesi gibi ‘yeni’ de ‘eski’den beslenmelidir. Aksi takdirde kendisi de bir geleneğe dönüşmez” (Tokel, 2005, s. 48). Su (2017, s. 128) klasikleri, “düşünsel ve kültürel bağlamları itibariyle kadim dilin, kadim duyarlılığın ve kadim anlatı geleneğinin imkânlarına sahip olan eserler” olarak tanımlamaktadır. Su'ya (2017, s. 129) göre klasikler insanlara, “genel olarak ait oldukları alanlarda bir ‘ufuk çizgisi’ çizerler ve bu ufuk çizgisi, her zaman son derece belirgin ve belirleyicidir”. Su, klasikler olmadan, “bir toplumsal, tarihsel, düşünsel, sanatsal, kültürel süreklilik” elde edilemeyeceğini belirtmektedir. Bu yüzden klasikler, “emzirme yeteneği ve gücü bitmeyen, eskimeyen, eksilmeyen eserlerdir” (Su, 2017, s. 132). Su (2015a, s. 84), bu düşüncelerini desteklemek için Ahmet İnam'ın şu cümlelerini aktarmaktadır: “Hiçbir düşünür, kendi kültürü dışında düşünemez ve hiçbir düşünür, kendi düşüncesini başlangıç olarak alamaz”. Su'nun, onayladığı bu cümlelere yönelik yorumu şu şekildedir: “Sanatta da edebiyatta da bilimde de siyasada da hiçbir insan, ne denli büyük ve değerli olursa olsun ‘başlangıç’ değildir, yeni olabilir; ama mutlaka bir öncesi, öncüsü vardır”.

Türkiye’de “İslamcılık”-edebiyat ilişkisini Hüseyin Su üzerinden değerlendirirken ele alınması gereken konulardan biri de, Su'nun, bu düşünce içerisinde öne çıkan ve özellikle de şair-edebiyatçı kimliğiyle tanınan kişilere yönelik değerlendirmeleridir. Su (2018a, ss. 119-120), özellikle tasavvuf yoluyla dine yönelen ve bu şekilde düşünceleri ve hayatları değişen Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu gibi edebiyatçı ve fikir adamlarının ortaya koydukları dini düşünce ve yorumların birtakım problemler barındırdığını düşünmekte; bu kişileri ve oluşturdukları düşünce geleneğini, “kendisini daha çok mevcut tartışmalarla biçimlendiren ve her türlü etkiye açık olan anlayışlar” olarak değerlendirmektedir.

Genel olarak bakıldığında Su'nun (2015a, s. 22) sanat, edebiyat, düşünce, dünya görüşü ve tarih bilincinin oluşmasında başta Pakdil olmak üzere, Kısakürek ve Karakoç'un etkili olduğu görülmekle birlikte, kendisini, Nurettin Topçu, Rasim Özdenören, Atasoy Müftüoğlu, Mustafa Kutlu gibi isimlere de yakın hissettiği ve bu kişilerin edebiyat, sanat ve fikir alanında ürettiklerine değer verdiği söylenebilir. Su, Karakoç'un, “kompleksiz bir özgüvenle, sanat ve edebiyatın dil ve donanımıyla zenginleştirdiği İslam medeniyeti bağlamındaki düşüncelerini” Türkiye’deki “İslami düşünce” içerisinde önemli olarak görmekte, Özdenören’i de benzer bir şekilde olumlu bir tavırla değerlendirmektedir (2018a, ss. 119-120). Su'nun (2015b, s. 195), birçok açıdan kendisiyle benzerlikler kurulabilecek olan Mustafa Kutlu'ya ise yakınlık duyduğu, Kutlu'nun Topçu seminerindeki bildirisi için aktardığı, “her zaman olduğu gibi yalın, hasbî ve harbidendi Kutlu. Bir izleyici; ‘keşke bütün bildirileri Mustafa Kutlu sunsaydı dedi” şeklindeki ifadelerinden de anlaşılmaktadır.

Hüseyin Su'nun, yazılarında, Türkiye'nin yakın dönem düşünce tarihinde yer almış birçok şair ve edebiyatçıdan bahsetmesine rağmen, “İslamcılık” hareketi içerisinde hiç şüphesiz önemli bir yeri olan İsmet Özel'in düşünce ve yaklaşımlarına hiç yer vermemesi ve ancak Nurettin Topçu ile ilgili yapılan bir seminer münasebetiyle Özel'i eleştirmesi dikkat çekmektedir. Su (2015b, s. 191), İstanbul’da 4-5 Aralık 1998 tarihinde yapılan Nurettin Topçu seminerine katılan Özel'in sunduğu bildiriyi bir “talihsizlik” olarak nitelendirmekte, Özel'in bir bildiriden çok bir “gösteri” sunduğunu ve kürsüde adeta konuyla, kendisiyle ve izleyicilerle “oynadığını” ifade etmektedir. Su'nun, Özel’le ilgili bu yaklaşımından, Özel’e karşı mesafeli bir duruşunun olduğu anlaşılmaktadır.

Hüseyin Su'nun Nurettin Topçu'ya ayrı bir önem verdiği görülmektedir. Su (2015b, s. 190), Topçu ile ilgili seminerde, Topçu'nun çok önemli bir düşünür, hoca, yazar ve bir düşünce geleneğinin

başlatıcısı olduğunu ifade etmektedir. Ancak Su’ya göre, ülkemizde ortaya çıkan büyük düşünce insanların en büyük talihsizlikleri, onları özümseyecek, ortaya koydukları hayatları ve eylemleri yeni bir yorumla yeniden sunabilecek izleyicilerin olmayışıdır. Bu anlamda Su’nun, Topçu, Kısakürek gibi insanların fikir ve eylemlerini devam ettirme iddiasında olan kişi ve hareketlere yönelik eleştirilerinin olduğu görülmektedir.

Hüseyin Su, Ahmet Hamdi Tanpınar’a ve bir anlamda onun temsil ettiği düşünce geleneğine yönelik de eleştiriler ortaya koymaktadır. Su (2015a, ss. 247-255), Tanpınar’ın “gelenek”ten ve “kök”ten anladığının “İslam uygarlığı” değil, tam tersine “Batı medeniyeti” olduğunu düşünmektedir. Tanpınar’ın edebiyat alanında ürettiklerinin değerli olduğunu ancak, “1850 kırılmasına ve 1923 kopmasına; bu kırılma ve kopma doğrultusunda varılmak istenen yere dair bir itirazının olmadığını”; sadece, “bu kırılma ve kopmanın bir damar tıkanıklığına ve kopukluğuna yol açmaması gerektiğini”ne yönelik bir düşünceye/endişeye sahip olduğunu ifade etmektedir (Su, 2000, s. 22). Tanpınar’ın bu düşüncesinin bile “Batıcı Kemalist” ve “sol” aydınlar tarafından dışlanmasına ve okunmamasına neden olduğunu belirten Su (2000, s. 22), bu çevreler tarafından, “halkçı olmamak”la(!) ve “dünya bakışında ilerici bir tutumu savunmaz”(!) olmakla itham edilen Hüseyin Rahmi ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hâlâ Türk edebiyatının mihenk taşları olmaya devam ettiklerini, bu topraklara yakın duruşlarından dolayı da her dönem yeniden “keşfedildiklerini” ifade etmektedir.

Nuri Pakdil’in Turgut Özal’la ilgili anlattığı eleştirel anekdottan yola çıkarak, Su’nun Pakdil gibi kendisinin de, “sağ” ve “sağcılık” gibi kavramları kabul etmediği söylenebilir. Su (2018d, s. 97), Pakdil’in ağzından, Pakdil’in Özal’la DPT’de çalıştığı zamanlarda, DPT’nin mescidinde yaşadığı bir olayı şöyle aktarmaktadır: “Size bir şey daha söyleyeyim mi beyefendi? Bu hususta, Tanrının sonsuz bağışlayıcılığına sığınıyorum. Siz de dua edin. Affetsin bizi. İnşallah bağışlar beni! Amerikan’ın Türkiye valisine (TÖ) de bir kez namaz kıldırmaşlığım vardır. Planlama’nın mescidinde namaz kılınacaktı, çok kalabalıktı, mihraba kimse geçmek istemedi. Herkes valiye, buyurun siz kıldırın, diyordu. Ayakta bekliyoruz. O da Nuri Bey varken ben kıldıramam, buyurun Nuri Bey, dedi ve beni mihraba itti. Bu fakir de imam olmuştu ve kıldırmak zorunda kalmıştım. Tanrı bizi affetsin!”

Nurullah Çetin’e (2005, ss. 9-12) göre Su, hikâyelerinde genellikle geleneksel öyküleme tekniği olan klasik tahkiyeye bağlı kalmış, ancak geleneksel klasik tahkiyenin temel unsuru olan “olay”a yaslanmak yerine içinde yaşadığı toplum içinde ilginç, değişik, sıra dışı, imrenilesi, vazgeçilmez kadim değerleri temsil eden kişiliklerin hikâyesini yazmayı tercih etmiş; olumsuz ve sadece eleştiren tiplere yer vermemiştir. Bu yüzden olumsuzlukları, kötülükleri, çirkinlikleri sergilemekten çok çözümü, iyiyi, doğruyu ve güzeli sunmayı; bir anlamda yapıcı ve iyimser olmayı ön plana çıkarmıştır. Çünkü Su, bir toplumun ancak kadim değerlere sahip insanlarla iyi bir toplum olabileceğini düşünmekte ve bu konunun “İslamcı” düşünce tarafından da ihmal edildiği kanaatindedir.

Hüseyin Su’nun öykülerinde en önemli unsurun “aile” olduğu söylenebilir. Türkiye’de özellikle seksenlerden sonra edebiyat alanında yaygın bir eğilim olarak yer alan, kadının toplum içindeki yerini, aile kurumunu ve cinsel özgürlüğü konu alan yaklaşımların aksine Su, ailenin önemini ön plana çıkarmaktadır. Su, ailenin içindeki problemleri konuşmaktan kaçınmaz ama esas vurgusu aile kurumunun korunmasıdır (Tosun, 2005; Uslucan, 2005, s. 196).

Türkiye’de fakirlik, yoksulluk, adaletsizlik gibi kavramlar/konular söz konusu olduğunda, edebiyatçı, akademik ve entelektüel çevrelerde genellikle “Marksist” bir söylemin hâkim olduğu görülmektedir. Su, öykülerinde Anadolu insanının fakirliğini, itilmişliğini ezen-ezilen olarak iki ayrı sınıfın mücadele ve kapışma alanı şeklinde değerlendirmemekte; yabancılaşma, gelir dengesizliği ve benzeri toplumsal problemleri bir zümreye, sınıfa mal etmeksizin çoğunlukla “toplum içinde insan”a ait bir durum, olgu olarak, “İslami” referansla ele almaktadır (Alver, 2005). Su’nun öykülerinde sosyolojik olarak başarılı bir şekilde dile getirdiği konulardan bir diğeri de, içerisinde “mütedeyyin”, “muhafazakâr”, “milliyetçi” olarak nitelendirilebilecek kesimlerin de yer aldığı; Türk toplumunun

genelinde on yıllardır yaşanan geleneksellik ve modernlik arasındaki sıkışmışlık ve bu sıkışmışlığın yarattığı gerilimdir (Alver, 2005).

### Sonuç

Bu çalışma “İslamcılık”-edebiyat ilişkisi bağlamında Hüseyin Su’yu ele almaktadır. Makalede öncelikle “İslamcılık”-edebiyat ilişkisi ve Pakdil’in Su’ya etkisi ele alınmış, sonrasında ise Su’nun bu gelenek içindeki yerine ve sahip olduğu düşünce dünyasına dair genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Türkiye’deki “İslamcılık” hareketine genel olarak bakıldığında, Mehmet Akif’ten günümüze kadar, bu düşünce ve harekete etki eden, yön veren kişilerin büyük oranda şair ve edebiyatçı oldukları görülmektedir. Etkili söz söyleyebilme ve kitlelerin dikkatini çekebilme imkânı bakımından Edebiyat müktesebatının kişilerin öne çıkmasında ve tanınır olmasında önemli bir işlevinin olduğu görülmektedir. Bu durum elbette bu kişilerin “fikir ortaya koyma” arzularını da beraberinde getirebilmekte ve bu arzu, okur ve takipçilerin beklentileriyle desteklenebilmektedir. Dolayısıyla “İslamcılık” hareketi içerisinde değerlendirilebilecek ve çoğunluğu edebiyat ağırlıklı olan düşünce dergilerinin ve yazarlarının bu düşünceye/harekete ciddi katkıların yanında, okur ve takipçilerinde bir takım “ütopik” ve “romantik” anlayışların oluşmasına da neden olduğu söylenebilir. Bu konuda sosyal bilimler alanında daha fazla çalışmanın yapılması gerekmektedir.

Hüseyin Su, Pakdil ve *Edebiyat* dergisi olmadan konuşulabilecek/anlaşılabilecek biri olmadığı gibi, Pakdil ve *Edebiyat* dergisi de Su olmadan konuşulamaz. Bu bakımdan öncelikle Türkiye’de “İslamcılık” düşüncesine etki ve katkı bağlamında Pakdil ve *Edebiyat* dergisini konu alan akademik çalışmaların fazlalaşması gerekmektedir. Pakdil’le ilgili bugüne kadar yazılanların genellikle “öväücü”, “yüceltici” ve “efsaneleştirici” nitelikte olduğu; eleştirel çalışmaların ise pek yapılmadığı görülmektedir. Pakdil’in ve *Edebiyat* dergisinin Cumhuriyet dönemi düşünce hayatı içinde çok önemli bir yere sahip olduğu ve bugün bakıldığında çoğu “İslamcı” akademisyen, yazar ve edebiyatçı için bir “okul” görevi gördüğü bir gerçektir. Ancak Pakdil’in “tuhafılık” ve “aykırılık” içeren tutum ve davranışlarına vurguyla bir “Pakdil efsanesi” üretmenin ve buradan hareketle Pakdil’i anlamaya çalışmanın, en başta Pakdil’e ve *Edebiyat* dergisine haksızlık olacağını belirtmek gerekir. Dolayısıyla Pakdil ve *Edebiyat* dergisi, kendi dönemseller şartları içinde geliştirmeye çalıştığı dil, düşünce, tavır ve duruş ele alınarak anlaşılmalı çalışılmalıdır. Böyle bir çalışmanın bugünkü düşünce dünyasına da önemli katkılar sunacağı aşikârdır.

Hüseyin Su, her ne kadar “İslamcı”, “muhafazakâr” bir anlayış içinde değerlendirilse de, esasında “İslamcı”, “milliyetçi”, “muhafazakâr” gibi tanımlamalara eleştirel baktığı ve bu düşüncelerin hepsini, “nasıl Batılılaşabiliriz?” sorusuna cevap arayan yaklaşımlar olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Özellikle “İslamcılık” konusunda yaptığı, “dünyevilik”, “siyasal manipülasyona açık olmak” ve “kendisinin farkında olmamak” vurguları dikkat çekicidir. Aynı şekilde, düşünce bağlamında Türk akademisine de eleştirel yaklaştığı ve bu haliyle akademinin günümüz problemlerine çözüm oluşturmada yetersiz kaldığını düşündüğü anlaşılmaktadır. Siyaset, sanat ve edebiyat ilişkisine yönelik de, bu alanların insanları “öne çıkaran” ve bir anlamda “popüler” yapan özelliklerinden dolayı insanın tabiatındaki doğallığı “iğfal” edici bir işlevinin olduğunu düşündüğü görülmektedir. Su, siyaset alanına mesafeli olduğu gibi, “sağ” ve “sol” kavramlarına da eleştirel yaklaşmaktadır. Dikkat çektiği konulardan biri de edebiyat alanındaki “ideolojik” üretimlerdir. Su, bu tarz, “edebiyata iş gördüren” yaklaşımların hiçbir düşünce hareketine katkı sağlayamayacağını, tam tersine olumsuz etkileyeceğini ifade etmektedir.

Hüseyin Su’nun başta Pakdil olmak üzere, Topçu, Kısakürek, Karakoç, Müftüoğlu gibi isimlerden etkilendiği, ancak eserlerine bu etkiyi doğrudan taşımayarak, “bağımsız” ve “kendine özgü” bir edebiyatçı ve entelektüel olmayı başardığı söylenebilir.

**KAYNAKÇA**

- Bora, T. (2013). Sol-Sağ Şemasında İslâmıcılık: Üçüncü Yol, Orta Yol, Milli Sağ. Kara, İ. (haz.), *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri* içinde, İstanbul: Dergah Yayınları, s. 514-537.
- Çayır, K. (2015). *Türkiye’de İslâmıcılık ve İslâmî Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Yeni Bireysel Müslümanlıklara*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetin, N. (2005). Hüseyin Su’nun Hikâyeleri. Aykut, K. ve Lekesiz, Ö. (haz.), *Hüseyin Su Kitabı* içinde, İstanbul: Nehir Yayınları. s. 9-30.
- Eagleton, T. (2006). *Kuramdan Sonra*, Uygur, A. (çev.), İstanbul: Literatür Yayınları.
- Eşitgin, D. (2004). Nuri Pakdil “Doğrudur; Dizgi, Düzelti Yanlışı Yok: Nuri Pakdil” ya da Sükût Sûretinde’ki Metin-Dışı Öğeleri Okuma Denemesi. *Hece Dergisi (Nuri Pakdil Özel Sayısı)*, 8(85), s. 203-209.
- Kara, İ. (2013). Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not. Kara, İ. ve Öz, A. (haz.), *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi* içinde, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, s. 15-46.
- Köksal, A. (2005). Hüseyin Su’nun Öykülerinde İnsan ve Toplum. Aykut, K. ve Lekesiz, Ö. (haz.), *Hüseyin Su Kitabı* içinde, İstanbul: Nehir Yayınları, s. 78-84.
- Manguel, A. (2016). *Kelimeler Şehri*, Taşcıoğlu, E. (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özel, İ. (2008). <https://www.youtube.com/watch?v=SrVGYOeQQ0eg>, Erişim tarihi: 10.12.2018.
- Pakdil, N. (1997). *Sükût Suretinde*, Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.
- Pakdil, N. (2017). *Batı Notları*, Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.
- Sağlık, Ş. (2005). “Değerli Öyküler” Yahut Hüseyin Su’nun “Gülşefdeli Yemeni” Kitabındaki Öykülerde “Değerler”. Aykut, K. ve Lekesiz, Ö. (haz.), *Hüseyin Su Kitabı* içinde, İstanbul: Nehir Yayınları. s. 151-185.
- Şakar, C. (2005). Hüseyin Su İle Söyleşi: Öykü Yazarının Kulağı “Kün” ermine Âşına Olmalı. Aykut, K. ve Lekesiz, Ö. (haz.), *Hüseyin Su Kitabı* içinde, İstanbul: Nehir Yayınları. s. 272-292.
- Su, H. (2000). *Öykümüzün Hikâyesi*, Ankara: Hece Yayınları.
- Su, H. (2003). Diriliş Düşüncesi ve Yöntemi, *Hece Dergisi*. 7 (73).
- Su, H. (2013a). Nuri Pakdil’i Düşünmek ve Konuşmak. Su, H. (haz.), *Edebiyat Eylemi ve Nuri Pakdil*, Ankara: Hece Yayınları, s. 7-9.
- Su, H. (2013b). Nuri Pakdil’de Dini Düşüncenin Tezâhürü. Su, H. (haz.), *Edebiyat Eylemi ve Nuri Pakdil*, Ankara: Hece Yayınları, s. 35-44.
- Su, H. (2015a). *Keklik Vurmak*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Su, H. (2015b). *Bir Yağmur Türküsü*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Su, H. (2017). *Yazı ve Yazgı*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Su, H. (2018a). *Entelektüel Öfke Nuri Pakdil*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Su, H. (2018b). *Takvim Yırtıkları I*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Su, H. (2018c). *Takvim Yırtıkları II*, İstanbul: Şule Yayınları.

- 
- Su, H. (2018d). *Takvim Yırtıkları III*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Tokel, D. A. (2005). Tanpınar'ın Bizim Hikâyemizi Arayışı ve Bu Arayışta Hüseyin Su'nun Yeri. Aykut, K. ve Lekesiz, Ö. (haz.), *Hüseyin Su Kitabı* içinde, İstanbul: Nehir Yayınları, s. 31-49.
- Tosun, N. (2013). Günümüz İslam Düşüncesinin Yazınsal Değeri. Kara, İ. ve Öz, A. (haz.), *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.
- Tosun, N. (2005). Geleneğin Pençesinden Aşk, Aile ve Toplumsal Yaşam: Hüseyin Su. Aykut, K. ve Lekesiz, Ö. (haz.), *Hüseyin Su Kitabı* içinde, İstanbul: Nehir Yayınları, s. 134-144.
- Uslucan F. (2005). Modern Hayatın Götüremedikleri Yahut Yanağımızda Sakladığımız Dedelerimizin Sakal İzleri. Aykut, K. ve Lekesiz, Ö. (haz.), *Hüseyin Su Kitabı* içinde, İstanbul: Nehir Yayınları, s. 186-197.
- Wood, J. (2013). *Kurmaca Nasıl İşler?* Bodur, E. (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.